

Nordslesvig i 1897, 98 og 99.

Af Gustav Johannsen.

I.

Sprogsagen i Fællessynoden og paa Provstisynoderne.

„Et Folks ældste og sildigste Ejendom er dets Tunge-
maal: med Sproget oprinder og lever det; med Sproget
ophører det at være til.“

Dette Ord har fundet fuld Forstaaelse hos den danske
Befolkning i Nordslesvig, og derfor er Kampen for Moders-
maalets Bevarelse bleven den røde Traad, der skinner
igennem og kendes, hvorsomhelst Nordslesvigerne værne
om deres Folkeliv og Nationalitet.

Nordslesvigerne føle, at det under det nuværende Re-
gimente for dem gælder Livet, det nedarvede danske Folke-
liv, og derfor voxer Kræfterne hos dem i Forhold til de
stigende nationale Trængsler. Kan være, at det for mange
er vanskeligt at faa Øje paa de stærkere og stærkere
gærende Kræfter; jeg sér dem klart overalt hos vor
Ungdom.

Kampen i Nordslesvig staar imod Folkedøden, og
imod denne frygtelige Ulykke slutte Nordslesvigerne sig
inderligere og inderligere sammen og arbejde af alle de
Kræfter, Vorherre i saa rigt Maal har velsignet denne lille
Befolkning med.

Skolen, en af Modersmaalets og Folkelivets naturlige
Livskilder, har rigtignok paa Magthavernes Bud ikke blot

forladt Folket i dets Bestræbelser for at holde det ned-
arvede Tungemaal og Folkeliv oppe, men er bleven en ivrig
Medhjælper i deres Rækker, der med Magt søger at sætte
det fremmede Sprog i Modersmaalets Sted. Skolen er nu
saa godt som helt tysk, thi selv de i Anordningen af
18. December 1888 foreskrevne seks ugentlige danske
Religionstimer i Mellem- og Overklassen og den fuldstæn-
dige danske Religionsundervisning i Underklassen er over-
maade mange Steder faldne bort. Ofte var det et Mindretal
af Skoleinteressenter, understøttet af en ivrig tysksindet
Sognepræst, der mere følte sig som preussisk Statsebeds-
mand end som Sjælesørger, som det lykkedes at faa det
danske Sprog sat fuldstændig udenfor Skolen.

Disse Mindretal dannes som oftest af Jernbanebetjente,
Gendarmer, Bestillingsmænd, tyske Nybyggere og nogle
faa Hjemmetyskere, og de støttes altid ivrigt og med Held
af den tyske Forening for Nordslevig. Enkelte Steder
har endog danske Undersaatter og Optanter af Frygt for
Fortrædeligheder underskrevet Andragender om Indførelse
af mere Tysk i Skolen.

Kirken er heller ikke længer et sikkert Fristed for
Modersmaalet. De fleste tyske Præsters Udtale af det
danske Sprog minder altid om, at deres Modersmaal ikke
er det samme som Befolkningens, og for den fremsynede
Nordslesviger har Forkyndelsen fra Prædikestolen ved sin
Kantethed i sproglig Henseende længe staaet som et Varsel
om kommende daarlige Tider for Modersmaalet ogsaa i
Kirken. Paa mange Steder er ogsaa her det fremmede
Tungemaal trængt ind ved, at et tysksindet Mindretal,
ofte et latterligt Mindretal, blandt Sognebeboerne i For-
ening med en ivrig tysksindet Præst har formaaet Kirke-

avtoriteterne til at indføre delvis tysk Gudstjeneste tiltrods for, at Omgangssproget er dansk. Og saaledes truer det fremmede Sprog med at ville brede sig mere og mere, saalænge Magthaverne fremture i deres Tilsidesættelse af Befolkningens Modersmaal.

Men i Hjemmene, i de tusinde ægte danske Hjem, voxer trods eller maaske paa Grund af alt dette Viljen til at værne om det kære Modersmaal, og fra Hjem til Hjem rækker man hinanden Haanden til S sammenslutning, saa denne breder sig mægtig i Stilhed hos den haardt trængte trofaste Befolkning.

Ogsaa i de sidstforløbne 3 Aar søgte den nordslesvigske Befolkning ved sine kirkelige Repræsentanter at formaa Avtoriteterne til at forandre de unaturlige Forhold i Landsbyskolerne, hvor Religionsundervisningen tildels endnu gives paa Dansk, og særlig Provstisynoderne tog sig af Sagen.

Paa Sønderborg Provstisynodes Møde i 1897 stillede J. Nielsen af Mjang Forslag om, at vedtage et Andragende til Hertugdømmernes Fællessynode om at anbefale Indførelsen af rent dansk Religionsundervisning og to ugentlige Timers Undervisning i dansk Sprog i de Skoler, hvor Religionsundervisningen tildels endnu gives paa Dansk. Man frygtede imidlertid for, at et saadant Andragende ikke vilde finde Tilslutning hos Fællessynodens Flertal, og derfor nøjedes man med at vedtage et Andragende om Indførelse af to danske Sprogtimer om Ugen. Andragendet vedtoges, endskønt de fleste Præster stemte imod det.

Paa Aabenraa Provstisynodes Møde samme Aar vedtoges et lignende Andragende, der var stillet af Gaardejer Clausen af Smedager, med 35 Stemmer imod 21, endskønt en

tysksindet Lægmand vovede at udtale sig saa nedsættende om de Præster, der stemte for Andragendet, at han af Formanden blev kaldt til Orden.

Samme Andragende stilledes paa Haderslev Provstisynodes Møde af Proprietær Mussmann-Mariesminde og vedtoges her med 47 Stemmer imod 14.

Paa Tørninglen Provstisynodes Møde havde Godsinspektør Jensen af Gram, ligesom J. Nielsen af Mjang paa Sønderborg Provstisynode, stillet et Forslag om at andrage hos Fællessynoden om rent dansk Religionsundervisning foruden to danske Sprogtimer. Men for at opnaa den størst mulige Enighed tog Hr. Jensen sit Forslag tilbage til Fordeel for et Ændringsforslag af Pastor v. Brincken fra Spandet, som gik ud paa at andrage om to Sprogtimer. v. Brinckens Andragende vedtoges med alle Stemmer imod 3. De tre, der stemte imod Andragendet, vare Præster.

Anderledes gik det paa Nørretønder Provstisynodes Møde, hvor Gaardejer Jensen af Lavrup foreslog at vedtage et Andragende om Indførelsen af to danske Sprogtimer i Skolerne med dansk Religionsundervisning. Her stemte kun 28 af 89 Medlemmer for at sætte Forslaget paa Dagsordenen; den tyske Majoritet var ikke engang saa hensynsfuld at lade Andragendet komme til Forhandling.

De fire førstnævnte Provstisynoders Andragender indsendtes senere til Fællessynoden og kom her til Forhandling den 3. December 1897.

Andragenderne blev først overgivne Fællessynodens Petitionsudvalg til Drøftelse og Betænkning, og dette delte sig i et Flertal og et Mindretal. Baade Flertallet og Mindretallet afgave hver en skriftlig Betænkning til Synoden.

Flertallet holdt sig i sin Betænkning særlig til Haderslev Provstisynodes Andragende, da dettes Begrundelse og Ankepunkter var de samme som i de andre tre Provstisynoders Andragender.

Efter nogle uvæsentlige indledende Bemærkninger hedder det i denne Betænkning:

„Haderslev Provstisynode begrundet sit Andragende først og fremmest med Frygten for Fremtiden. Synoden er af den Mening, at det mere og mere vil blive til Skade for Religionsundervisningen, for den opvoxende Ungdom og for alle kirkelige Forhold, naar den ved Overpræsidualanvisningen af 18 December 1888 skabte Ordning bliver bestaaende uforandret, og naar der ikke idetmindste lægges to danske Sprogtimer til Religionsundervisningen. Denne Frygt eller Forudsigelse indeholder tillige en Dom om Nutiden, nemlig at Religionsundervisningen lider Skade ved, at disse Timer mangle.“

Udvalgets Minoritet slutter sig til denne Mening og anbefaler den højærværdige Synode at tage Hensyn til Petitionerne. Udvalgets Majoritet holder derimod for, at den Begrundelse, som Haderslev Provstisynode har underlagt sit Andragende, ikke er rigtig, og udtaler sig paa følgende Maade om samme:

„Deri, at Petenterne først og fremmest begrunde deres Andragende med Frygten for Fremtiden, sé vi en Indrømmelse af, at det for Tiden ikke staar saa daarligt til med Religionsundervisningen, som den bliver givet efter Overpræsidualanvisningen af 18. December 1888. I Udvalget har Minoriteten ogsaa tilstaaet, at det i visse Egne nu staar noget bedre til end i 1874. Majoriteten konstaterede, at den danske Religionsundervisning uden Sprogtimer

gennemsnitlig naar tilfredsstillende Resultater. Det glæder os uden Forbehold at kunne udtale dette om Tiden efter Fællessynodens Samling i 1894, paa hvilken der under Forhandlingerne af dette Anliggende, fremkom mange alvorlige Paamindelser til de kongelige Avtoriteter om at gøre Alt for at bære Omsorg for den, ved rent tysk Undervisningssprog vanskeliggjorte danske Religionsundervisning, og at undgaa selv Skinnet af, at der drives Germanisering. Saavidt vides, er der siden den Tid ikke fremkommen Klager over Forsømmelser af Religionsundervisningen eller over, at denne misbruges til Germaniseringsforsøg, og dette end ikke af en national bevæget Befolkning. Saavel Lærerne som Tilsynsautoriteterne varetage med uafbrudt Iver den danske Religionsundervisning, og deres Bestræbelser ere synlig ledsagede af Velsignelse. Men staar det saaledes i Nutiden, saa kan man ikke give Petenterne Ret, naar de forudsige en mørk Fremtid, fremgaaende af den saaledes indrettede og ordnede Undervisning.

Den i Teorien tiltalende Sætning, at det hos de dansktalende Børn i vor Hjemstedsprovins er umuligt, uden særlig dansk Sprogundervisning at give en frugtbar Religionsundervisning, viser sig at være gendreven af Kendsgærningerne. At opnaa gode Resultater i enhver Henseende er næppe muligt, saaledes vil t. E. skriftlige Udtryksmaader for religiøse Tanker altid blive yderst mangelfulde, men de høre ikke nødvendig med til det religiøse Liv.

Derfor kunne vi ikke anbefale Synoden, at efterkomme Petenternes Ønske.

Vi stille Forslag om Overgang til Dagsordenen.“

Minoritetens Betænkning er meget kort. Den lyder saaledes:

„Endskøndt det Spørgsmaal, der ligger til Grund for Petitionerne, i de nordslesvigske Provstier utvivlsomt er fremtraadt som „betydningsfuldt for det kirkelige og sædelige Liv“ og derfor i Henhold til Konsistorialforordningen af 12. Marts 1886 skulde have været optaget i Synodeudvalgsberetningerne, saa er dette dog ikke sket. Deraf vilde man kunne komme til den Slutning, at der ikke længer eksisterer en Nødstilstand, og derfor ere Petitionerne en Nødvendighed.

Men da der nu foreligger Petitioner fra fire nordslesvigske Synoder, der i alt væsentligt stemme overens og bringe en almindelig anerkendt Nødstilstand i disse Provstier paa Tale, saa mener Minoriteten ikke at kunne anbefale Synoden at forbigaa disse ved at gaa over til Dagsordenen. Derimod andrage vi om:

at den højærværdige Synode overgiver Petitionerne til det kongelige Konsistorium, for at dette maatte prøve dem og eventuelt tage Hensyn til dem.“

Majoritetens Betænkning indeholder ejendommelige Slutninger og fremsætter ligesaa ejendommelige Anskuelser. Den gør Indtryk af, at en snu fortyskningsivrig Præstemand har affattet den.

Deraf, at Petenterne udtale Frygt for, at en Fastholden ved Overpræsidualanordningen af 18. December 1888 i Fremtiden mere og mere vil blive til Skade for Religionsundervisningen, for den opvoxende Ungdom og for alle kirkelige Forhold, drager Udvalgsmajoriteten den mildest talt højst ejendommelige Slutning, at man ikke har noget at klage over den nærværende Tilstand i saa Henseende.

En saadan Tydning kunde Petenterne umuligt forudse, thi de vare berettigede til at antage, at deres paa Provstisynoderne altid paany fremsatte Klager over den unaturlige Skoleordning og de af samme skabte ulykkelige Forhold i de af dem nævnte Retninger maatte være almindelig bekendte, og navnlig forudsatte de, at Medlemmerne af Fællessynoden ikke vare uvidende i saa Henseende.

Udvalgsmajoritetens Ordfører var Provst Kjer af Tønder, en Mand, om hvem man altid har antaget, at han følger nøje med, hvad der foregaar paa de nordslesvigske Provstisynoder. Desuden lever Provst Kjer i umiddelbar Nærhed af de Egne, hvor Overpræsidualanordningen af 18. December 1888 har vakt saa stor Harm, Ængstelse og Uro i den store Masse af Befolkningen, at det er vanskeligt at tænke sig, at det skulde være undgaaet ham, at Klagerne over de ved den nævnte Anvisning skabte ulykkelige Tilstande daglig lyde højt og tydeligt, hvor der gives Lejlighed dertil. Og under denne Præstemands Ledelse fremsatte Udvalgsmajoriteten en saa fejlagtig Slutning!

Men ikke nok med det.

Efterat Betænkningen har mindet om de Klager fra Nordslesvig, der i 1894 havde været forelagte for Fællessynoden, Klager, der omhandlede samme Anliggende som de Petitioner, der nu var til Forhandling, hedder det, at der siden den Tid ikke er fremkommen Klager over Forsømmelser af Religionsundervisningen eller over, at denne misbruges til Fortyskningsforsøg.

Men Fællessynoden havde jo ikke holdt Møder i Mellemtiden, og nu, da den atter var traadt sammen, forelaa de samme Klager paany!

Man kunde fristes til at tro, at denne Udtalelse af Udvalgsmajoriteten kun var beregnet paa at gøre Indtryk der, hvor der ikke er virkeligt Kendskab til Forholdene i Nordslesvig, eller hvor man helst vil gaa let hen over disse. For Fællessynoden, denne Samling af Præster og kirkeligssindede Lægmænd, kan ene og alene Fortyskningshensigten have været det afgørende Motiv for Majoritetens Holdning i denne Sag.

At Børn skal undervises i deres Modersmaal, og at de ikke i noget Fag maa undervises paa et Sprog, hvori de ikke iforvejen ere blevne underviste, er en saa almindelig anerkendt pædagogisk Grundsætning, at man ikke kan tænke sig, at den tilsidesættes i et civiliseret Land, allermindst af en Samling af Kirkerepræsentanter. Denne Grundsætning havde Petenterne lagt til Grund for deres Andragende, men Udvalgets Majoritet tilbageviste den ved kun at betegne den som „en i Teorien tiltalende, men i Nordslesvig af Kendsgerningerne gendreven Sætning.“

Det kan man dog vist kalde præstelig Spidsfindighed.

Paa Fællessynodens Dagorden stod den 3. December 1897 som Nr. 5: Petitionsudvalgets Betænkning i Anledning af Petitionerne fra Sønderborg, Tørninglen, Haderslev og Aabenraa Provstisynoder angaaende en Forandring i Overpræsidualanvisningen af 18. December 1888.

I sin Egenskab af Ordfører for Petitionsudvalgets Majoritet fik Provst Kjer-Tønder først Ordet.

Provsten maatte indrømme, at Minoritetens Andragende var præget af stor Tilbageholdenhed og Beskedenhed, og han frygtede for, at dette kunde foranledige mangt Synodemedlem til at stemme for det. Alligevel

bad han om, ikke at gøre det, men at stemme for Majoritetens Forslag om Overgang til Dagsordenen.

Derpaa gav han et kort Overblik over den Bevægelse og de Forhandlinger i Synoderne, som den nævnte Overpræsidualanvisning havde fremkaldt. Han fremhævede, at Oppositionen imod det tyske Sprogs Indførelse i Skolerne (paa nogle Religionstimer nær) havde taget rivende Fart og særlig havde anket over, at den danske Religionsundervisning ikke blev støttet af danske Sprogtimer.

Han tilstod, at han paa Grund af sit „slesvigholstenske“ Sindelag undertiden med et Suk havde tænkt over, at dette var en Mangel for ham i hans Forhold til sin Menighed, men saa havde han trøstet sig med, at andre (Præster) havde andre, maaske værre Mangler. I 33 Aar havde han været Præst i sin Hjemegn, Nordslesvig, men aldrig havde han forsøgt at omvende nogen til at blive tysksindet.

Den nordslesvigske Befolkning gav han det Vidnesbyrd, at den er „et Folk, i hvilket der er et stort Fond af Fromhed og Gudsfrygt og evangelisk Sædelighed.“ og han hævdede, at han elskede denne Befolkning.

Han mindede om, at ogsaa han paa Fællessynoden i 1891 havde stemt for 2 danske Sprogtimer, og at Biskop Kaftan sejrrikt havde forsvaret Provstisynodernes rent religiøse Motiver for deres Holdning i Sprogsagen, men han betegnede Fællessynodens Forhandling som en „förmlich dramatisch verlaufende Verhandlung.“

I Tiden fra 1891 til 1894 havde i hans Provsti altid flere og flere Stemmer erklæret, at det gik godt med Præsidualanvisningen, men i Haderslev Provsti var der paa Grund af en Embedsmands hensynsløse Fremgangsmaade

opstaaet store Misligheder, hvorpaa 77 nordslesvigske Præster havde henvendt sig indtil de højeste Instantser med Bøn om 2 danske Sprogtimer, men forgæves.

Endskøndt hin Embedsmand i Haderslev blev forflyttet, og Bevægelsen i Landet bredte sig, holdt Provsten det for „at rende Panden imod Væggen“ at vedblive med Henvendelsen til Autoriteterne om de to Sprogtimer, og — paa Fællessynoden i 1894 foreslog han at afvise de nordslesvigske Kirkeældstes Andragender i Sprog-sagen ved Overgang til Dagsordenen, hvilket Forslag ogsaa vedtoges af Majoriteten.

Nu vare atter 3 Aar gaaet siden 1894, men alligevel krævede Provstisynoden paany en Forandring af Overpræsidualanvisningen af 18. December 1888 og to danske Sprogtimer.

Dette var den nidkære gejstlige Herre for meget, thi da Regeringen havde taget Hensyn til alle af Fællessynoden frembragte Besværinger, og efterat Religionsundervisningen gennemgaaende havde vist tilfredsstillende Resultater, kunde han paa Udvalgets Majoritets Vegne umuligt foreslaa Forsamlingen at stemme for en Forandring af Overpræsidualanvisningen, men maatte andrage paa Overgang til Dagsordenen.

Mange ville have ondt ved at følge den højærværdige Provst og hans Kolleger i deres Forslags Motivering, og faa ville kunne forstaa, at dette Forslag kunde finde Majoritet i den kirkelige Forsamling.

Efter Provst Kjer fik Ordføreren for Udvalgets Minoritet, Grev Schack-Schackenborg, Ordet.

Greven begyndte med at udtale, at Majoritetens Betænkning havde sat ham i Forbavselse ved det Udtryk,

at den danske Religionsundervisning, som den for Tiden gives, gennemsnitlig opviser tilfredsstillende Resultater. Han mente, at Majoritetens Ordfører kun havde udtalt, hvad der for ham stod som subjektiv Sandhed, men for ham (Taleren) afveg det langt fra det, som han efter sine Erfaringer maatte holde for sandt. Dette beviste, hvor vanskeligt det er, ikke at se Kendsgerningerne gennem de nationale Ønskers Brilller. Han vilde gjerne byde Forsamlingen objektive Sandheder, selv om han derfor maatte holde sine egne Følelser tilbage og løbe Fare for, at hans Ord kunde komme til at synes kolde.

Færdighed i Folkesproget var ikke tilstrækkelig til at forstaa Bibelen, Salmebogen og Prædikenen. De Børn, der uden Undervisning i Sproget fra Skolens Side kunde følge Gudstjenesten, maatte enten have modtaget denne Undervisning i Hjemmet eller tilegnet sig Skriftsproget ved at læse danske Blade eller haft Omgang med Folk, der tale Skriftsproget. Skolen havde imidlertid ingen Garanti for, at alle Børn paa den Maade kunde lære Skriftsproget, og jo mindre dansk Sprog der lærtes i Skolerne, des vanskeligere vilde de kommende Generationers Børn kunne tilegne sig tilstrækkelig Kendskab til dansk Skriftsprog. Derfor var det aldeles berettiget, at Petitionerne talte om tiltagende Fare.

Han kaldte det en meget betænkelig Grundsætning, at det sproglige Grundlag for Religionsundervisningen gjordes afhængig af Tilfældigheder.

Tilrods for de saakaldte Forbedringer eksisterede der fremdeles en Nødstilstand i Nordslesvig, og han holdt det for aldeles utvivlsomt, at denne Tilstand viste sig som betydningsfuld for det kirkelige og sædelige Liv.

Petitionerne vare et naturligt Udslag af Nødstilstanden, og derfor var det ogsaa uberettiget at forekaste Nordslesvigerne, at de paany kom frem med de samme Klager.

Pastor Paulsen-Krop udtalte sig ligeledes for Minoritetens Andragende. Han mindede om de Klager, han i sin Barndom havde hørt over dansk Forfølgelse af det tyske Sprog, og han udbrød: „Og nu forlanger man af mig, at jeg skal give mit Samtykke til, at man gør imod Danskerne, hvad der var utaaeligt for Tyskerne!“ De Herrer Kredsskoleinspektører og andre sagde nok, at der slet ikke existerede en Nødstilstand, men han havde gjort ganske andre Erfaringer, og efter disse Erfaringer maatte han desværre frygte for, at Nordslesvigerne med Sproget ogsaa maatte tabe deres Karakter, „thi Historien lærer, at fratager man et Folk dets Sprog, saa gaar ogsaa selve Folket tilbage og mister sin Karakter, og det kunne vi dog ikke ønske.“

Hvis ikke Politiken spillede ind med, vilde alle Synodemedlemmer stemme for, at der i Nordslesvig lærtes Dansk, og under normale Forhold vilde de sige: Præsterne og (Provsti-)Synoderne ere vor Kirkes første Repræsentanter i Nordslesvig, de ere de Sagkyndige, paa hvis Dom der dog ellers lægges saa megen Vægt. „Jeg er sikker paa og gentager det, under nævnte Forhold vilde vi sige: vi kan ikke vide det saa godt som disse Folk, der staa midt i Bevægelsen.“ Som Sagen stillede sig for hans Samvittighed, maatte han sige: „Det kan kun være Nordslesvigerne til Velsignelse i alle Retninger, naar Børnene faa to danske Sprogtimer.“ For Fredens Skyld vilde han bede: „tilstaa dog Nordslesvigerne denne efter min Mening selvfølgelige lille Bøn.“

Biskop Kaftan fik nu Ordet og udtalte, at endskøndt Minoritetens Votum var maadeholdent og beskedent, saa vilde en ny indgaaende Drøftelse af Sprogsagen alligevel være unyttig og ikke føre til, at Forsamlingens Medlemmer enedes om den. Paa Grund af Forholdene gavnedes Sagen bedst ved, at Forsamlingen bad Avtoriteterne om at gaa frem med Velvilje, og derfor vilde han stemme for Majoritetens Votum.

Derpaa vedtoges der et Andragende om Debattens Afslutning, hvorpaa Fællessynoden med stor Majoritet vedtog at gaa over til Dagsordenen og saaledes afviste de nordslesvigske Provstisynoders grumme beskedne og efter almindelige menneskelige Begreber saare velbegrundede Andragender.

I 1898 holdt Provstisynoderne ingen Møder — de træde nu kun sammen hvert andet Aar — og saaledes er der derfor ogsaa kun hvert andet Aar Lejlighed til, at Synoderne kunne tage sig af de altid paany fremkommende Klager over Modersmaalets Tilsidesættelse i Folkeskolerne.

Men hvilket Indtryk Fællessynodens Affærdigelse af de nordslesvigske Provstisynoders Andragender gjorde paa den nordslesvigske Befolkning, afgive Provstisynodernes Forhandlinger i 1899 tydelige Beviser paa.

Den 12. Juli 1899 holdt Aabenraa Provstisynode Møde. Paa Dagsordenen stod 5 Sager til Forhandling, og den 5te og sidste var et Andragende fra Synodemedlem Solmer fra Felsted Sogn, der lød saaledes:

„Aabenraa Provstisynode tillader sig at andrage hos den højærværdige ordentlige Fællessynode for nærværende Provins om, at samme til Bedste for Religionens og det aandelige og kristelige Livs Fremme i Nordslesvig vil

beslutte ved en Henvendelse til de højere kirkelige Myn-
digheder at virke hen til, at Overpræsidualforordningen
af 18. December 1888 ændres saaledes, at vi ved Siden
af de 4 danske Religionstimer ugentligt faa 2 danske
Sprogtimer i vore Almueskoler, ligeledes ogsaa i de Skoler,
hvor ingen dansk Religionsundervisning meddeles.“

Da nu de fire første Sager vare behandlede, og den
femte skulde for, foreslog den preussiske Landraad
v. Uslar at gaa over til Dagsordenen uden at drøfte
Sprogandragendet, som af Forslagstilleren var forandret
derhen, at den sidste Passus angaaende de Skoler, hvor
ingen dansk Religionsundervisning meddeles, var strøget.
Landraadens Forslag forkastedes og Solmer fik Ordet for
at motivere sit Forslag.

I sin Motivering sagde han bl. a.:

„Den Sag, som det foreliggende Forslag berører, er
af en saa alvorlig Natur og af saa indgribende Betydning
for vort Folk og Kristenliv, at den i høj Grad har Krav
paa alle alvorligt tænkende Menneskers Interesse. For-
slaget tager Sigte paa at afvende den Skade paa det kirke-
lige Omraade, der er en Følge af Overpræsidualforordningen
af 18. December 1888. Naar jeg fremsætter denne Paa-
stand, vil jeg dog tillade mig at gøre opmærksom paa,
at jeg i denne Henseende er i fuld Overensstemmelse
med de 77 nordslesvigske Præster, der i deres bekendte
Henvendelse til Kultusministeren udtalte: „Vi have den
faste Overbevisning, at det ikke kan være en Statsmyn-
digheds Hensigt eller Ønske at hidføre en saadan Skade
paa kirkeligt Omraade. Alligevel maa vi paa Grund af
vore Erfaringer udtale som vor velgrundede Mening,
at saadant sker, dels allerede er indtraadt, dels er i

Begreb med at indtræde, nemlig som Følge af Overpræsidentialandordningen af 18. December 1888 og dens Gennemførelse i nu snart fem Aar.“

Forslagstilleren mindede om Provst Schmidts Ord paa Fællessynoden: „Enhver kan sige med Sikkerhed, at det ikke kan blive bedre, men værre; det er let at se, at det vil blive værre.“ Han paastod, at det i de nu forløbne ti Aar ogsaa var blevet værre, og han sluttede med de Ord: „Enhver, der har Hjerte for de mange bekymrede Forældre og deres Børns Fremtid, beder jeg indtrængende stemme for mit Forslag.“

Efter en livlig Drøftelse af Spørgsmaalet, som fra tysk Side stempledes som politisk (!), vedtoges Forslaget med 27 mod 24 Stemmer. Tre Synodemedlemmer vare fraværende.

Den 20. Juli holdt Sønderborg Provstisynode Møde, og her stillede Synodemedlem Jørgen Nielsen-Mjang et Forslag, der gik i samme Retning som Sprogandragendet i Aabenraa Provstisynode.

Synodemedlem Fr. Hansen-Løitertoft støttede Andragendet og udtalte:

„Andragendet er jo ikke noget nyt, men det er noget, der altid maa komme igen, indtil der forhaabentlig tages Hensyn til det. Som det er, kunne Børnene ikke nyde rigtig godt af Religionsundervisningen, fordi de ikke have tilbørligt Kendskab til Sproget. Med Hensyn til den sidst stedfundne Forespørgsel fra Skolen til Børnenes Forældre, om disse ønskede dansk eller tysk Religionsundervisning i Skolen, kom der mange underlige Ting frem. Jeg kender et Tilfælde, hvor endogsaa en dansk Undersaat har

andraget om tysk Religionsundervisning for sine Børn, endskøndt hverken han eller Konen kan et Ord tysk. Det er unaturligt, og det vækker Tanker om et eller andet Tryk. Jeg beder om at understøtte Andragendet.“

Synodemedlem A. Kaad-Mindebjerg vilde ligeledes varmt anbefale Andragendet, hvis væsentlige Indhold stemte overens med Synodens Andragende fra Aaret 1897. Herpaa fortsatte Kaad:

„Jeg maa tilstaa, at det har forundret mig, at kun saa faa af Synodens gejstlige Medlemmer dengang stemte for Andragendet; vi bad jo dog ikke om andet end det samme, som 77 nordslesvigske Præster faa Aar forud havde fundet aldeles nødvendigt, hvis ikke det kirkelige Liv i Nordslesvig skulde sygne hen. Opfordringen til at stemme for Sprogandragendet maatte have været saa meget større, da det meget rigtig hedder i Præsternes Andragende, at den Skade, som Overpræsidualanordningen af 18. December 1888 efter vore Erfaringer har hidført paa det kirkelige Livs Omraade, maa tage til, jo længere vi fjerne os fra den Tid, da der endnu meddeltes dansk Sprogundervisning.

Og hvad der end mere har forundret mig, det er den Maade, paa hvilken Kultusministeren fejler ikke alene Præsternes Andragende, men ogsaa tyske Professorers og andre lærde Mænds Anskuelser og Erfaringer, samt hele den nordslesvigske dansktalende Befolknings Menneskerettigheder tilside ved glat væk at erklære: Der er ingensomhelst Anledning til at indføre dansk Sprogundervisning.

Religionsundervisningen forkrøbles ved, at man væsentlig nedsætter den til en Sprog-

undervisning, og den Sprogundervisning, der gives Børnene i Religionstimerne, er ikke nok til at hjælpe dem til at trænge ind i Religionens Aand. Dertil kræves en pædagogisk Vejledning i Sproget, og det er en saadan Vejledning i Modersmaalet, der først gør Børnene fuldt modtagelige for hin høje og dybe Følelserverden, som vi kalde Religion.

Præsterne vil, ved at stemme for Andragendet, erhverve sig deres Menigheders Tak, medens det næppe vil være egnet til at hæve dem i Befolkningens Agtelse, naar de ved at stemme imod Andragendet ligesom sætter Kniven paa Struben af deres Menigheders Modersmaal, der ogsaa er flere af Præsternes eget Modersmaal.

Man vil beskyldte os for, at vi kun have politiske Formaal for Øje. Er det Politik, at vi elske vort Modersmaal, som vi have modtaget i Arv efter Fædrene, og som vi gerne ville forplante til senere Slægter? Man taler og skriver i vore Dage meget om Majestætsfornærmelser. For mig staar den foreliggende Sag saaledes, at det er Majestætsfornærmelse mod Herrernes Herre og Kongernes Konge, naar man vil hade og mistænke os, fordi vi elske det Sprog, som vi have modtaget af Vorherre.“

Pastor Müller-Nybøl støttede Andragendet, idet han udtalte: „Jeg ønsker for Religionens Skyld to danske Sprogtimer. Saaledes som Sagen staar, hjælper det ikke, at vi dysse den ned med, at det gaar nok. Jeg ønsker, at vi maa faa to danske Sprogtimer. Enhver skal gaa efter sin Overbevisning i saadanne Sager. Dersom Sagen var politisk, kunde jeg heller ikke være med til at anbefale Andragendet, men jeg betragter den

aldeles ikke som politisk og ønsker derfor ogsaa, for at raade Bod paa de mislige Forhold, at vi faa to danske Sprogtimer.“

Pastor Clausen-Dybbøl erklærede: „Jeg har udtalt mig nok om den foreliggende Sag, baade her og i Fællessynoden, og staar endnu paa samme Standpunkt som dengang. Jeg finder ikke Andragendet politisk og har aldrig gjort det. Derfor kan jeg nok være med til at anbefale Andragendet. Jeg betragter det som ønskeligt og gavnligt, at vi faa det, hvorom der bedes i Andragendet.“

Pastor Lawaetz-Ulkebøl udtalte: „Jeg staar endnu paa samme Stade som tidligere. Vi kunne dog ikke nægte, at Modersmaalet er dansk, Børnene komme i Skolen med dette Sprog paa Læberne. At Religionsundervisningen lider under, at Børnene i den senere Undervisningstid i Skolen faa alt for lidt Kendskab til det danske Sprog, det er givet. Jeg holder ikke Sagen for haabløs og anbefaler Andragendet.“

Endnu udtalte Pastor Schmidt-Egen: „Naar jeg har besluttet at stemme for Andragendet, sker det efter moden Overvejelse. Jeg betragter det ikke som en politisk Sag, thi saa vilde jeg ikke kunne være med. Jeg skulde nok vogte mig for at arbejde imod min Kejser og Konge, men jeg betragter Sagen som en Religionssag og anbefaler derfor Andragendet.“

Saa sluttedes Diskussionen, og Andragendet blev vedtaget med stor Majoritet, idet 9 Præster sluttede sig til Lægmandenes store Flertal.

Den 27. Juli holdt baade Haderslev og Tørninglen Provstisynoder Møder resp. i Haderslev og i Gram, og

begge Steder vedtoges der lignende Forslag som i Aabenraa og Sønderborg.

Paa Haderslev Provstisynode indbragte Proprietær Mussmann Sprogandragendet, og paa Tørninglen Provstisynode Gaardejer Rasmus Hansen-Kastrup.

Paa Mødet i Gram stillede Formanden, Provst Godtfriedsen-Nustrup, et Ændringsforslag, fordi, som han sagde, Kirkens Mænd gjerne ønske at fremme selve Sagen, og fordi de tilstedeværende Præster vare af den Mening, at der ikke var Skygge af Udsigt til, at der fra Regeringens Side vilde blive taget Hensyn til Hansens Andragende, der foreslog obligatoriske danske Sprogtimer. Provstens Ændringsforslag lød: „Vi andrage paa, at Synoden, for at den danske Religionsundervisning i Provstiets Skoler endnu bedre og mere sikkert maa kunne opnaa sit Maal, beder det kongelige Konsistorium paa vedkommende Sted at ville gøre Skridt til, at der indføres ugentlig en tilsvarende fakultativ Sprogundervisning.“

Begge Forslagstillere fastholdt deres Andragender, men ved Afstemningen faldt Provstens Forslag, medens R. Hansens vedtoges med 40 Stemmer.

Saaledes fremkom der altsaa paa Provstisynoderne i 1899 atter svære Klager over Overpræsidualanordningen af 18. December 1888, et utvetydigt Svar paa de spidsfindige Ord i Fællessynodens Udvalgmajoritets Betænkning, at der „siden 1894 ikke var fremkommen Klager over Forsømmelser af Religionsundervisningen eller over, at denne misbrugtes til Fortyskningsforsøg.“

Alle ikke-gejstlige Medlemmer af de nordslesvigske Provstisynoder, paa den lille af Fortyskningsiver betagne

Minoritet nær, fremsatte paany de samme Klager over Overpraesidialanordningen af 18. December 1888 og dens skadelige Indflydelse paa Religionsundervisningen og det kirkelige Liv, og ikke en Toddel er stroget i disse Klager.

Fra Folkets kaarne kirkelige Repraesentanter lod det fremdeles: „Religionsundervisningen forkrøbles“, og „det kan ikke blive bedre, kun værre“.

Fra de faa modige Præsters Side hed det atter: „For Religionens Skyld ønsker jeg to danske Sprogtimer“, eller: „jeg betragter det som ønskeligt og gavnligt, at vi faa det, hvorom der bedes“.

Og fra de mindre modige Præsters Side udtaltes, at „Kirkens Mænd gjerne ønske at fremme Sagen“.

Det er umiskendelige Raab om Hjælp i Noden, og den, der ikke har Øre for disse Nodraab og ikke Øje for den aandelige Nodstilstand i Nordslesvig, har enten ikke Forstaaelse af den dybe religiøse Alvor og den store Hjærtetsorg, der er Kilden til de atter og atter fremkommende Klager, eller mangler den alvorlige Vilje til at se eller høre.

Det er heller ikke Mundsvejr, naar en af Folkets kaarne Repraesentanter siger, at det for ham staar som Majestætsfornærmelse mod Herrernes Herre og Kongernes Konge, naar man vil hade eller miskende den nordslesvigske Befolkning, fordi den elsker det Sprog, som den har modtaget af Vorherre. Saaledes føler og tænker hele den danske Befolkning i Nordslesvig.

Altid paany ville Nordslesvigerne rejse Klage over deres Modersmaals Tilsidesættelse, indtil der tages Hensyn til deres berettigede Ønsker i dette, deres Hje-te-

og Livsspørgsmaal, og aldrig ville de modløst opgive Kampen for Modersmaalet.

Og som Magthaverne efter aarelang Modstand have maattet aabne Frikirkerne i Bovlund og Haderslev for Guds Ords Forkyndelse og de fri Menigheders Forsamlinger til Dyrkelse af ham, der kan lede Kongers Hjerter som Vandbække, saaledes, haaber Nordslesvigerne, vil Ret og Retfærdighed engang skabe bedre Kaar for Modersmaalet.

